«Αγαπητή Ελένα»

Όταν η «Αγαπητή Ελένα Σεργκέεβνα» της Λουντμίλα Ραζουμόβσκαγια γράφτηκε (1980), άρχισε να ανεβαίνει στα θέατρα της πατρίδας της και έγινε ταινία (1988), αυτά που συμβαίνουν στο έργο, συνέβαιναν στη χώρα της, τη Σοβιετική Ένωση, στα τελευταία χρόνια πριν από τη διάλυσή της. Η ιστορία είχε σπάσει στα δυο, όπως σπάει ένα μεγάλο κομμάτι πάγου και ο πληθυσμός είχε μοιραστεί σ' αυτά τα δύο μισά, με κύριο κριτήριο την επιθυμία διατήρησης του σοβιετικού καθεστώτος, με ό,τι συνεπάγεται ή τον πόθο των ριζικών αλλαγών. Οι πολιτικοί άνεμοι μαζί με τα οικονομικά ρεύματα όλο και απομάκρυναν το ένα κομμάτι από το άλλο.

Το περίεργο με την «Αγαπητή Ελένα» είναι ότι ενώ στη Ρωσία σπάνια πια στρέφονται στο ανέβασμά του, σε άλλες χώρες και σε μετάφραση σε άλλες γλώσσες το έργο συνεχίζει να ενδιαφέρει. Οι Ρώσοι καλλιτέχνες και το κοινό τους βγήκαν απ' εκείνα τα αδιέξοδα και τις θανάσιμες, όπως φαινόταν τότε, συγκρούσεις και βρέθηκαν σε άλλα, επίκαιρα αδιέξοδα και άλλες συγκρούσεις, που κι αυτές θανάσιμες φαίνονται. Όμως αλλού το έργο συνεχίζει να δελεάζει, κυρίως με τη δύναμη του ψυχολογικού ρεαλισμού.

Στην ουσία το έργο της Ραζουμόβσκαγια δεν είναι τόσο ρεαλιστικό και ψυχολογικό, όσο φαντάζει από χρονική, γεωγραφική, ιδεολογική και γλωσσική απόσταση, είναι και συμβολικό, όπου ο καθένας από τα πέντε πρόσωπα αποτελεί μια συλλογική μορφή και εκπροσωπεί μια κοινωνική τάξη και μια ιδεολογική τάση. Η πάλη για το κλειδί του χρηματοκιβωτίου, όπου είναι κλειδωμένα τα γραπτά των τελικών εξετάσεων, έχει κι αυτή τον συμβολικό χαρακτήρα της διαμάχης για το μέλλον. Όμως ο σκηνοθέτης Νίκος Νικολαΐδης δεν επιμένει σ' αυτό το λιγότερα ευανάγνωστο για το κοινό του συμβολισμό, αλλά χτίζει γερούς κοινωνικούς και ψυχολογικούς τύπους, πετυχαίνοντάς το και με πολύ ταιριαστή διανομή.

Εγκλωβισμένη στο πλέγμα ιδεολογικών αξιών, που καλλιεργήθηκαν μέσα της από το σύστημα, η Ελένα, μεσόκοπη και μοναχική δασκάλα μαθηματικών παραβλέπει την προσωπική της μιζέρια και κρατιέται από τον ηθικό άξονα που όντως δημιουργήθηκε μέσα της. Στην παράσταση του Θεάτρου Σκάλα που ανεβαίνει σε σκηνοθεσία Νίκου Νικολαΐδη, η Μόνικα Μελέκη γνωρίζει καλά τον κοινωνικό τύπο και την ψυχολογική ιδιοσυγκρασία της ηρωίδας της και αυτό βοηθά πολύ όλο το σύνολο. Η Ελένα της Μόνικας Μελέκη είναι στενόμυαλη, δεν έχει ιδέα πώς σκέφτονται και αναπνέουν οι μαθητές της, τρομάζει μπροστά σε κάθε τι νέο και άγνωστο, εξιδανικεύει το παρελθόν, μοιάζει σχεδόν με φανατική θρήσκα, όμως είναι έτοιμη να θυσιαστεί για τα πιστεύω της και αυτό την εξαγνίζει, ακόμα και στα μάτια των «βασανιστών» της. Στα μάτια του κοινού, που δεν είναι υποχρεωμένο να προσανατολίζεται στον πολιτικό συμβολισμό του κειμένου, η Μόνικα Μελέκη και ο σκηνοθέτης της κάνουν την πρόταση, να θεωρηθεί η πίστη στα ιδανικά ως ηθική ανωτερότητα, χωρίς να αποσιωπηθούν τα όσα βαραίνουν την Ελένα ως προσωπικότητα.

Σ' ό,τι αφορά τους τέσσερις τελειόφοιτους μαθητές της Ελένας, ο σκηνοθέτης είχε την ευχέρεια να επιλέξει από την πλούσια αγορά των νέων ηθοποιών τύπους, εμφανισιακά και ερμηνευτικά ταιριαστούς στις απαιτήσεις των ρόλων τους. Ο Ηλίας Ανδρέου ως Βίτια μεταγράφει τη ρωσική λαϊκότητα του χαρακτήρα του (με τον κληρονομικό αλκοολισμό του, με την εθελούσια υποτακτικότητα, με την καλά κρυμμένη συνείδηση που έχει τάση να ξυπνά άξαφνα, με την αγάπη του για τη φύση) σε μια οικεία για το κυπριακό κοινό εκδοχή λαϊκότητας, χωρίς να χάσει το εύρος του χαρακτήρα του. Συμβάλλει στη θεαματικότητά του δρώμενου, κερδίζοντας το ενδιαφέρον του κοινού.

Η ηρωίδα της Ηλιάνας Νικολαΐδου, η Όλια, κάνει τα νιάτα της, το φύλο της, την παρθενιά της, προϊόν, για να βγει από την οικονομική μιζέρια και ν' ανέβει κοινωνικά. Μάλλον θέλει να το κάνει, επειδή μέσα της έχει και αυτή κάτι καλά κρυμμένο, κάποιους ενδοιασμούς. Η νεαρή ηθοποιός φαινόταν λιγότερο εκφραστική από τους συναδέλφους της, μέχρι που ήρθε η ώρα της ερμηνευτικής δοκιμασίας στη σκηνή του εικονικού βιασμού της Όλιας και της μετάνοιας στο φινάλε και η απόδοσή της ανέβηκε σκαλοπάτια.

Ο Φώτης Φωτίου (ο καλός Χάρολντ στο περσινό «Χάρολντ και Μοντ» του Σατιρικού) στον ρόλο του Πάβελ παίζει εύστοχα τον πνευματικά προικισμένο αλλά ηθικά ανεπαρκή νέο που φοβάται να τον καταπιεί η επαρχιώτικη ασημαντότητα που καταλογίζει στους γονείς του. Ο Αντρέας Δανιήλ, ερμηνευτικά λιτός και πολύ αποτελεσματικός, πλάθει τον Βολόντια του ως ηγέτη των εισβολέων, ως χειριστή ψυχολογιών, ως προνομιούχο νέο που ετοιμάζεται να γίνει κυρίαρχος στη νέα πραγματικότητα.

Ο Νίκος Νικολαΐδης στήνει την παράστασή του στη σκηνή του Θεάτρου Σκάλα, σε άμεση εγγύτητα από τις δυο σειρές θεατών, με το σκηνικό του Λάκη Γενεθλή να περικλείει το κοινό μέσα στον χώρο δράσης. Οι in-yer-face σκηνές σωματικής επιθετικότητας και ψυχολογικής έντασης σχεδόν αγγίζουν τους θεατές, με στόχο να δημιουργηθεί ενσυναίσθηση, η συναισθηματική εμπλοκή, επειδή αυτό το κείμενο μπροστά σε αδιάφορους και απόμακρους θα πέθαινε.